

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 12 października 2017 r.*

[Tekst sprostowany postanowieniem z dnia 23 stycznia 2019 r.]

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Rozporządzenie (UE) nr 650/2012 – Dziedziczenie i europejskie poświadczenie spadkowe – Zakres zastosowania – Nieruchomość położona w państwie członkowskim, którego prawa nie jest znana instytucja zapisu windykacyjnego („legatum per vindicationem”) – Odmowa uznania skutków rzeczowych takiego zapisu

W sprawie C-218/16

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim postanowieniem z dnia 8 marca 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 19 kwietnia 2016 r., w postępowaniu wszczętym na skutek zażalenia:

Aleksandry Kubickiej

przy udziale:

Przemysław Bac, notariusz,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: M. Ilešič, prezes izby, A. Rosas, C. Toader (sprawozdawca), A. Prechal i E. Jarašiūnas, sędziowie,

rzecznik generalny: Y. Bot,

sekretarz: M. Aleksejev, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 1 marca 2017 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu notariusz Przemysław Bac przez M. Margońskiego, zastępcę notarialnego,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczyń, M. Nowaka oraz S. Żyrek, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzega, J. Möllera, M. Hellmanna oraz J. Mentgen, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: polski.

- w imieniu rządu greckiego przez E. Tsaousi oraz A. Magrippii, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez V. Ester Casas oraz S. Jiménez Garcíę, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu węgierskiego przez M.Z. Fehéra, G. Koósa oraz M. Tátrai, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. Wilderspina oraz A. Stobiecką-Kuik, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 17 maja 2017 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 2 lit. k) i l) oraz art. 31 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. 2012, L 201, s. 107).
- 2 [sprostowany postanowieniem z dnia 23 stycznia 2019 r.] Wniosek ten został złożony w ramach postępowania wszczętego na skutek zażalenia A. Kubickiej na odmowę sporządzenia przez notariusza prowadzącego kancelarię w Słubicach (Polska) testamentu w formie dokumentu urzędowego zawierającego zapis „per vindicationem” (zwany dalej „zapisem windykacyjnym”).

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motywy 7, 8, 15, 18, 19 i 37 rozporządzenia nr 650/2012 brzmią następująco:
 - „(7) Należy ułatwić prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne. W europejskiej przestrzeni sprawiedliwości obywatele muszą być w stanie uregulować zawczasu swoje sprawy spadkowe. Prawa spadkobierców i zapisobierców, innych osób bliskich zmarłemu oraz wierzycieli spadkowych muszą zostać zagwarantowane w sposób skuteczny.
 - (8) Aby osiągnąć powyższe cele, w niniejszym rozporządzeniu należy zawrzeć przepisy dotyczące jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania – lub, w stosownych przypadkach, przyjmowania – wykonalności i wykonywania orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych, a także przepisy dotyczące ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego.

[...]

- (15) Niniejsze rozporządzenie powinno umożliwiać tworzenie lub przejście w drodze dziedziczenia prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia. Nie powinno ono jednak wpływać na zamknięty katalog (»numerus clausus«) praw rzeczowych

znany w prawie krajowym niektórych państw członkowskich. Od państwa członkowskiego nie można wymagać, by uznało prawo rzeczowe odnoszące się do majątku znajdującego się w tym państwie członkowskim, jeżeli to prawo rzeczowe nie jest znane w jego prawie.

[...]

(18) Wymogi dotyczące wpisu do rejestru prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych powinny być wyłączone z zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia. Prawo państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr (w przypadku nieruchomości *lex rei sitae*), powinno określać warunki prawne i sposób dokonywania wpisu oraz organy, takie jak organy prowadzące księgi wieczyste [katastry] lub notariusze, któr[e] są odpowiedzialn[e] za sprawdzenie, czy spełnione są wszystkie wymogi oraz czy przedstawiona lub sporządzona dokumentacja jest wystarczająca lub zawiera niezbędne informacje. W szczególności organy mogą sprawdzić, czy prawo zmarłego do majątku spadkowego wymienionego w dokumencie przedstawionym do rejestracji jest prawem wpisanym jako takie w rejestrze lub w inny sposób wykazany zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr. Aby uniknąć powielania dokumentów, organy rejestracyjne powinny przyjmować takie dokumenty sporządzone przez właściwe organy w innym państwie członkowskim, których swobodny przepływ przewidziany jest w niniejszym rozporządzeniu. W szczególności europejskie poświadczenie spadkowe wydane na podstawie niniejszego rozporządzenia powinno stanowić ważny dokument do celów wpisania majątku spadkowego do rejestru państwa członkowskiego. Nie wyklucza to jednak możliwości zwrócenia się przez organy rejestracyjne do osoby ubiegającej się o rejestrację o dostarczenie dodatkowych informacji lub o przedstawienie dodatkowych dokumentów, które są wymagane na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest dany rejestr, na przykład informacji lub dokumentów dotyczących zapłaty podatku. Właściwy organ może wskazać osobie ubiegającej się o rejestrację, w jaki sposób można uzupełnić brakujące informacje lub dokumenty.

(19) Z zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia powinny również zostać wyłączone skutki wpisu do rejestru. Prawo państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr, powinno w związku z tym określać na przykład, czy wpis ma charakter deklaracyjny, czy konstytutywny. A zatem gdy na przykład, w celu zapewnienia skutku *erga omnes* rejestrów lub w celu ochrony czynności prawnych, na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr, nabycie prawa do nieruchomości wymaga wpisania do rejestru, chwila nabycia tego prawa powinna być regulowana przez prawo tego państwa członkowskiego.

[...]

(37) Aby umożliwić obywatelom czerpanie korzyści z uczestnictwa w rynku wewnętrznym przy zachowaniu całkowitej pewności prawa, niniejsze rozporządzenie powinno umożliwiać określenie z wyprzedzeniem prawa właściwego dla dziedziczenia. Należy wprowadzić zharmonizowane normy kolizyjne w celu uniknięcia sprzecznych rezultatów. Zasada ogólna powinna zapewniać, aby dziedziczenie podlegało możliwemu do przewidzenia prawu, z którym posiada ono ścisły związek. Przez wzgląd na pewność prawa oraz w celu uniknięcia fragmentaryzacji dziedziczenia prawu temu powinien podlegać ogół spraw dotyczących spadku, to znaczy cały majątek spadkowy, bez względu na charakter składników tego majątku i niezależnie od tego, czy składniki majątku znajdują się w innym państwie członkowskim, czy w państwie trzecim”.

4 Zgodnie z brzmieniem art. 1 rzeczonego rozporządzenia:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do dziedziczenia majątku po osobach zmarłych. Niniejszego rozporządzenia nie stosuje się do spraw podatkowych, celnych ani administracyjnych.

2. Z zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia wyłączone są:

[...]

k) charakter praw rzeczowych; oraz

l) wszelkie wpisy do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów, oraz skutki wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru”.

5 Zgodnie z definicją zawartą w art. 3 ust. 1 lit. a) rzonego rozporządzenia do celów owego rozporządzenia „dziedziczenie” oznacza „dziedziczenie majątku po osobie zmarłej”, co „obejmuje wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego”.

6 Artykuł 22 rozporządzenia nr 650/2012, zatytułowany „Wybór prawa”, stanowi w ust. 1 akapit pierwszy:

„Każdy może dokonać wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku”.

7 Artykuł 23 rzonego rozporządzenia, zatytułowany „Zakres stosowania prawa właściwego”, w ust. 1 i ust. 2 lit. b) i e) przewiduje:

„1. Prawu ustalonemu zgodnie z art. 21 lub 22 podlega ogół spraw dotyczących spadku.

2. Prawu temu podlegają w szczególności:

[...]

b) określenie beneficjentów, ich udziałów oraz obowiązków, które mógł nałożyć na nich zmarły, oraz ustalenie innych praw spadkowych, w tym praw spadkowych pozostającego przy życiu małżonka lub partnera;

[...]

e) przejście składników majątku, praw i obowiązków wchodzących w skład spadku na spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, na zapisobierców, w tym warunki i skutki przyjęcia lub odrzucenia spadku lub zapisu”.

8 Zgodnie z art. 31 rzonego rozporządzenia, zatytułowanym „Dostosowanie praw rzeczowych”:

„W przypadku gdy dana osoba powołuje się na prawo rzeczowe przysługujące jej zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia, a to prawo rzeczowe nie jest znane prawu państwa członkowskiego, w którym na nie się powołano, prawo to podlega, o ile zachodzi taka potrzeba i w zakresie, w jakim jest to możliwe, dostosowaniu do najbardziej odpowiadającego mu prawa rzeczowego przewidzianego w prawie tego państwa, z uwzględnieniem celów i interesów, którym [jakim] służy to konkretne prawo rzeczowe, oraz związanych z nim skutków”.

- 9 Rozdział VI rozporządzenia nr 650/2012, zatytułowany „Europejskie poświadczenie spadkowe”, obejmuje art. 62–73. Artykuł 62 stanowi:

„1. Niniejszym rozporządzeniem ustanawia się europejskie poświadczenie spadkowe (zwane dalej »poświadczeniem«), które jest wydawane w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim i które rodzi skutki wymienione w art. 69.

2. Korzystanie z poświadczenia nie jest obowiązkowe.

3. Poświadczenie nie zastępuje dokumentów wewnętrznych wykorzystywanych do podobnych celów w państwach członkowskich. Jednak poświadczenie wydane w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim rodzi także skutki wymienione w art. 69 w państwie członkowskim, którego organy wydały to poświadczenie zgodnie z niniejszym rozdziałem”.

- 10 Artykuł 63 tego rozporządzenia, zatytułowany „Przeznaczenie poświadczenia”, stanowi w ust. 1 i 2:

„1. Poświadczenie jest przeznaczone do wykorzystywania przez spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku [...] którzy potrzebują wykazać w innym państwie członkowskim swój status lub wykonywać, odpowiednio, swoje prawa jako spadkobiercy lub zapisobiercy [...].

2. Poświadczenie można wykorzystywać w szczególności do wykazania jednego [faktu] lub kilku z poniższych:

a) statusu lub praw każdego spadkobiercy lub, w zależności od przypadku, każdego zapisobiercy wymienionego w poświadczeniu i ich udziałów w spadku;

b) przyznania spadkobiercy(-om) lub, w zależności od przypadku, zapisobiercy(-om) wymienionemu(-ym) w poświadczeniu konkretnego składnika majątku lub konkretnych składników majątku stanowiących część spadku;

[...]”.

- 11 Artykuł 68 tego samego rozporządzenia, regulujący treść owego poświadczenia, stanowi:

„Poświadczenie zawiera następujące informacje, w zakresie, w jakim są one wymagane ze względu na cel jego wydania:

[...]

m) wykaz praw lub składników majątku przypadających każdemu zapisobiercy;

[...]”.

- 12 Artykuł 69 tego rozporządzenia, zatytułowany „Skutki poświadczenia”, stanowi:

„1. Poświadczenie rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania jakiegokolwiek szczególnej procedury.

2. Domniemywa się, że poświadczenie prawidłowo stwierdza okoliczności, które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla danych kwestii. Domniemywa się, że osoba wymieniona w poświadczeniu jako spadkobierca, zapisobierca [...] posiada

status wymieniony w poświadczeniu lub posiada prawa lub uprawnienia określone w poświadczeniu bez żadnych warunków ani ograniczeń odnoszących się do tych praw lub uprawnień innych niż określone w poświadczeniu.

[...]

5. Poświadczenie stanowi ważny dokument na potrzeby dokonania wpisu majątku spadkowego do właściwego rejestru państwa członkowskiego, z zastrzeżeniem art. 1 ust. 2 lit. k) i l)”.

Prawo polskie

Kodeks cywilny

13 Artykuł 981¹ § 1 Kodeksu cywilnego stanowi:

„W testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca może postanowić, że oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku (zapis windykacyjny)”.

14 Zgodnie z art. 981¹ § 2 pkt 2 Kodeksu cywilnego przedmiotem zapisu windykacyjnego może być w szczególności udział we własności nieruchomości, stanowiący zbywalne prawo majątkowe.

15 Artykuł 968 Kodeksu cywilnego dotyczy „zapisu damnacyjnego”, w odniesieniu do którego spadkodawca może wybrać dowolną przewidzianą w prawie formę testamentu, włącznie z testamentem holograficznym. W przypadku tego rodzaju zapisu spadkobierca zobowiązany jest do przeniesienia prawa do rzeczy na zapisobiercę, a zapisobierca może zażądać od spadkobiercy wykonania zapisu.

Prawo o notariacie

16 Zgodnie z art. 81 Ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz.U. z 1991 r., nr 22, poz. 91), ze zmianami wynikającymi z ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 164) (zwanej dalej „prawem o notariacie”), notariusz odmówi dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem.

17 Z art. 83 § 2 prawa o notariacie wynika, że w przypadku odmowy dokonania czynności notarialnej przez notariusza osoba, której dotyczy odmowa, może wnieść zażalenie na ową odmowę. Zażalenie to jest w pierw przedmiotem samokontroli przez samego notariusza, który – jeśli uzna zażalenie za słuszne – dokona czynności, o którą wnoszono. Natomiast w razie nieuwzględnienia zażalenia przez samego notariusza zażalenie rozpatrywane jest przez sąd okręgowy właściwy ze względu na siedzibę notariusza.

Okoliczności faktyczne w postępowaniu głównym i pytanie prejudycjalne

18 [sprostowany postanowieniem z dnia 23 stycznia 2019 r.] Aleksandra Kubicka jest obywatelką polską, która zamieszkuje we Frankfurcie nad Odrą (Niemcy) i pozostaje w związku małżeńskim z obywatelem niemieckim. Małżonkowie posiadają dwoje małoletnich dzieci. Małżonkowie są współwłaścicielami, w udziałach wynoszących po ½ części każde, położonej we Frankfurcie nad Odrą nieruchomości zabudowanej domem mieszkalnym. W celu sporządzenia testamentu A. Kubicka zwróciła się do notariusza prowadzącego kancelarię w Słubicach.

- 19 Aleksandra Kubicka pragnie zamieścić w swoim testamencie dopuszczalny w świetle prawa polskiego zapis windykacyjny mający zapewnić nabycie przez jej małżonka przysługującego jej udziału w prawie własności domu położonego we Frankfurcie nad Odrą. W odniesieniu do pozostałej części swojego majątku spadkowego pragnie ona pozostać przy ustawowym porządku dziedziczenia, na mocy którego jej małżonek i dzieci dziedziczą w częściach równych.
- 20 Aleksandra Kubicka wyraźnie wykluczyła posłużenie się konstrukcją zapisu zwykłego (damnacyjnego) w rozumieniu art. 968 Kodeksu cywilnego, ponieważ jego konstrukcja prawna wiąże się z trudnościami związanymi z reprezentacją jej małoletnich dzieci powołanych do dziedziczenia oraz z dodatkowymi kosztami.
- 21 W dniu 4 listopada 2015 r. zastępca notarialny odmówił dokonania czynności notarialnej polegającej na sporządzeniu testamentu zawierającego – zgodnie z życzeniem A. Kubickiej – zapis windykacyjny, twierdząc, że byłby on sprzeczny z niemieckim prawem rzeczowym i rejestrowym oraz z niemieckim orzecznictwem w przywołanych dziedzinach, które podlegają uwzględnieniu zgodnie z art. 1 ust. 2 lit. k) i l) oraz art. 31 rozporządzenia nr 650/2012, w związku z czym odnośny testament byłby sprzeczny z prawem.
- 22 Wyjaśnił on, że w Niemczech podstawą wpisu zapisobiercy do księgi gruntowej może być jedynie akt notarialny zawierający umowę przeniesienia własności nieruchomości pomiędzy spadkobiercami a zapisobiercą. W takiej sytuacji w Niemczech obce zapisy windykacyjne są uznawane za zapisy damnacyjne w drodze tzw. dostosowania na podstawie art. 31 rozporządzenia nr 650/2012. Wykładnia taka znajduje zdaniem zastępcy notarialnego oparcie w uzasadnieniu Internationales Erbrechtsverfahrensgesetz (niemieckiej ustawy o międzynarodowym postępowaniu spadkowym) z dnia 29 czerwca 2015 r. (BGBl. I, s. 1042), która wprowadziła w prawie krajowym zmiany stosownie do postanowień rozporządzenia nr 650/2012.
- 23 W dniu 16 listopada 2015 r. A. Kubicka złożyła w trybie art. 83 prawa o notariacie do właściwego notariusza zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej w postaci sporządzenia testamentu zawierającego zapis windykacyjny. Aleksandra Kubicka twierdzi, że przepisy rozporządzenia nr 650/2012 należy poddać wykładni autonomicznej i że co do istoty żadna z norm owego rozporządzenia nie uzasadnia ograniczenia statutu spadkowego w sposób uzasadniający odmowę uznania skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego.
- 24 Jako że zażalenie wniesione przez A. Kubicką do notariusza nie zostało przez niego uwzględnione, wniosła ona zażalenie do Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim (Polska).
- 25 Sąd odsyłający jest zdania, że zgodnie z art. 23 ust. 2 lit. b) i e) oraz art. 68 lit. m) rozporządzenia nr 650/2012 zapis windykacyjny jest objęty zakresem statutu spadkowego, zastanawia się jednak, w jakim zakresie prawo miejsca położenia rzeczy stanowiącej przedmiot spornego zapisu może ustanawiać ograniczenie skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego przewidzianego przez wybrane prawo spadkowe.
- 26 Jako że zgodnie z art. 1 ust. 2 lit. k) rozporządzenia nr 650/2012 „charakter praw rzeczowych” jest wyłączony z zakresu stosowania owego rozporządzenia, przewidziany przez prawo spadkowe zapis windykacyjny nie może – zdaniem sądu odsyłającego – wykreować w stosunku do rzeczy prawa nieznanego systemowi prawnemu miejsca położenia tej rzeczy objętej zapisem. Należałoby jednakże w jego przekonaniu ustalić, czy ten sam przepis wyłącza z zakresu stosowania rozporządzenia również możliwe podstawy nabycia praw rzeczowych. W kwestii tej sąd odsyłający uważa, że kwestia nabycia praw rzeczowych na podstawie zapisu windykacyjnego podlega tylko i wyłącznie statutowi spadkowemu. Rzeczony sąd wyjaśnia, że doktryna polska zajmuje w tej kwestii takie samo stanowisko, podczas gdy z uzasadnienia projektu niemieckiej ustawy o międzynarodowym postępowaniu spadkowym, zmieniającej przepisy dotyczące poświadczenia spadkowego oraz inne przepisy [Gesetzesentwurf der Bundesregierung, BT-Drs. z dnia 4 marca 2015 r.] wynika, iż uznano, że

w ramach stosowania rozporządzenia nr 650/2012 nie jest konieczne by prawo niemieckie uznawało zapisy windykacyjne zawarte w testamencie sporządzonym zgodnie z prawem innego państwa członkowskiego.

- 27 Odsyłając do art. 1 ust. 2 lit. l) tegoż rozporządzenia, sąd odsyłający zastanawia się również, czy prawo rejestrowe dotyczące rejestrów nieruchomości oraz ruchomości może mieć wpływ na prawnośpadkowy skutek zapisu. W tej kwestii sąd odsyłający precyzuje, że w jego przekonaniu przy przyjęciu spadkowej kwalifikacji skutków rzeczowych zapisu prawo rejestrowe państwa członkowskiego, w którym taki rejestr jest prowadzony, regulowałoby jedynie sposób wykazania skutków prawnośpadkowego nabycia, a nie mogłoby wpływać na samo nabycie.
- 28 W konsekwencji sąd ów uważa, że wykładnia art. 31 rozporządzenia nr 650/2012 zależy również od tego, czy państwo członkowskie miejsca położenia przedmiotu zapisu windykacyjnego może kwestionować przewidywany przez wybrany statut spadkowy skutek rzeczowy zapisu windykacyjnego.
- 29 W tych okolicznościach Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 1 ust. 2 lit. k) i l) lub art. 31 rozporządzenia [nr 650/2012] należy interpretować w ten sposób, że dopuszczają one odmowę uznania skutków rzeczowych przewidywanego przez statut spadkowy zapisu windykacyjnego (*legatum per vindicationem*), jeśli zapis ten dotyczy prawa własności nieruchomości położonej w państwie członkowskim, którego prawo nie zna instytucji zapisu wywierającego bezpośredni skutek rzeczowy?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

W przedmiocie dopuszczalności

- 30 Rządy niemiecki i węgierski kwestionują dopuszczalność pytania prejudycjalnego, twierdząc, że ma ono charakter hipotetyczny.
- 31 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem procedura przewidziana w art. 267 TFUE stanowi instrument współpracy między Trybunałem i sądami krajowymi i powierza sądowi krajowemu odpowiedzialność za dokonanie w świetle konkretnych okoliczności sprawy oceny zarówno niezbędności orzeczenia prejudycjalnego dla wydania wyroku, jak i znaczenia dla sprawy pytań skierowanych do Trybunału (zob. podobnie wyroki: z dnia 3 kwietnia 2014 r., Weber, C-438/12, EU:C:2014:212, pkt 34; a także z dnia 2 marca 2017 r., Pérez Retamero, C-97/16, EU:C:2017:158, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 32 Odmowa wydania orzeczenia w przedmiocie pytania prejudycjalnego zadanego przez sąd krajowy jest zatem dopuszczalna tylko wtedy, gdy wykładnia prawa Unii, o którą zwraca się sąd krajowy, pozostaje w sposób oczywisty bez związku ze stanem faktycznym czy z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym lub też gdy problem ma charakter hipotetyczny, lub gdy Trybunał nie dysponuje informacjami co do okoliczności faktycznych i prawnych niezbędnych do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu postawione (zob. w szczególności wyroki: z dnia 3 kwietnia 2014 r., Weber, C-438/12, EU:C:2014:212, pkt 35; a także z dnia 2 marca 2017 r., Pérez Retamero, C-97/16, EU:C:2017:158, pkt 21, 22 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 33 Dla rządu niemieckiego w świetle wyjaśnień sądu odsyłającego nie jest jednak jasne, dlaczego sporządzenie – w oparciu o wybrane przez spadkodawcę prawo polskie – testamentu w formie aktu notarialnego zawierającego zapis windykacyjny dotyczący nieruchomości położonej w Niemczech miałoby być sprzeczne z prawem.

- 34 W kwestii tej należy zauważyć, że – jak wynika z postanowienia odsyłającego – art. 81 prawa o notariacie przewiduje, iż na notariuszu spoczywa prawny obowiązek odmowy dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem. Ponadto, co zostało przypomniane na rozprawie, sądy polskie uznałyby za sprzeczne z prawem postanowienia zapisu windykacyjnego, które – ze względu na ich strukturę prawną – byłyby bezskuteczne.
- 35 Tymczasem w postępowaniu głównym spadkodawczyni, która zgodnie z art. 22 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 650/2012 dokonała wyboru, jako prawa właściwego dla dziedziczenia, polskiego prawa spadkowego, pragnie zamieścić w swoim testamencie zapis windykacyjny dotyczący nieruchomości położonej w Niemczech, a więc w państwie członkowskim, w którym skutki takiego zapisu nie są uznawane.
- 36 Z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika więc jasno, że wykładnia art. 1 ust. 2 lit. k) i l) oraz art. 31 rozporządzenia nr 650/2012 jest konieczna dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym. Na sądzie odsyłającym spoczywa bowiem obowiązek zweryfikowania w świetle rozporządzenia nr 650/2012 zasadności odmowy dokonania czynności notarialnej wnioskowanej przez wnoszącą zażalenie w postępowaniu głównym w oparciu o uzasadnienie, że dokonanie tej czynności byłoby sprzeczne z prawem niemieckim.
- 37 Argumentując za niedopuszczalnością pytania prejudycjalnego, rząd węgierski podnosi z kolei, że pytanie to dotyczy sporu, który jeszcze nie zaistniał, ponieważ nie nastąpiła jeszcze śmierć spadkodawcy, a do niemieckiego organu odpowiedzialnego za prowadzenie ksiąg wieczystych nie wpłynął jeszcze żaden wniosek dotyczący owej nieruchomości.
- 38 W kwestii tej wystarczy stwierdzić, że – jak wynika z motywu 7 rozporządzenia nr 650/2012 – rozporządzenie to ma na celu umożliwienie obywatelom, by zawczasu uregulowali swoje sprawy spadkowe. Sama tylko okoliczność, że w sprawie stanowiącej przedmiot postępowania głównego nie doszło jeszcze do otwarcia spadku, nie może zatem nadawać pytaniu charakteru hipotetycznego.
- 39 Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, należy uznać, że pytanie prejudycjalne jest dopuszczalne.

Co do istoty sprawy

- 40 [sprostowany postanowieniem z dnia 23 stycznia 2019 r.] Za pomocą swojego pytania sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 1 ust. 2 lit. k) i l) oraz art. 31 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie odmowie uznania przez organ państwa członkowskiego skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego znanego prawu właściwemu dla dziedziczenia wybranemu przez spadkodawcę zgodnie z art. 22 ust. 1 owego rozporządzenia, gdy odmowa ta następuje w oparciu o uzasadnienie, w myśl którego zapis ten dotyczy prawa własności nieruchomości położonej w tym państwie członkowskim, którego ustawodawstwo nie zna instytucji zapisu wywierającego bezpośredni skutek rzeczowy z chwilą otwarcia spadku.
- 41 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że zgodnie z brzmieniem art. 1 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 650/2012 rozporządzenie to stosuje się do dziedziczenia majątku po osobach zmarłych. Artykuł 3 ust. 1 lit. a) rzeczowego rozporządzenia doprecyzowuje, że do celów owego rozporządzenia „dziedziczenie” oznacza „dziedziczenie majątku po osobie zmarłej i obejmuje wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego”.
- 42 Bezsporne jest, że okoliczności stanu faktycznego w postępowaniu głównym dotyczą dziedziczenia testamentowego.

- 43 Z brzmienia art. 22 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 wynika, że spadkodawca może dokonać wyboru, jako prawa państwa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku, prawa państwa, którego obywatelstwo posiada. Należy również sprecyzować, że rzeczony rozporządzenie ustanawia w swoim art. 23 ust. 1 zasadę jednolitości statutu spadkowego.
- 44 Prawodawca Unii uściślił również, co wynika z motywu 37 owego rozporządzenia, że przez wzgląd na pewność prawa oraz w celu uniknięcia fragmentaryzacji dziedziczenia prawu temu powinien podlegać ogół spraw dotyczących spadku, to znaczy cały majątek spadkowy, bez względu na charakter składników tego majątku i niezależnie od tego, czy składniki majątku znajdują się w innym państwie członkowskim, czy w państwie trzecim. Prawo to reguluje zatem, zgodnie z art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012, w szczególności przejście składników majątku wchodzących w skład spadku na spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, na zapisobierców.
- 45 W tym kontekście art. 1 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012 wymienia szereg kwestii wyłączonych z zakresu stosowania owego rozporządzenia, do których należą, stosownie do lit. k) tego przepisu, „charakter praw rzeczowych” oraz, stosownie do jego lit. l), „wszelkie wpisy do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów, oraz skutki wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru”.
- 46 Jeżeli chodzi w pierwszej kolejności o to, czy art. 1 ust. 2 lit. k) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie odmowie uznania w Niemczech skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego przewidzianego przez prawo polskie, należy zauważyć, że przepis ten wyłącza z zakresu zastosowania owego rozporządzenia „charakter praw rzeczowych”.
- 47 Wyłączenie to dotyczy, jak wynika z uzasadnienia projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego [COM(2009) 154 wersja ostateczna, s. 5], kwalifikacji rzeczy i praw oraz ustalenia uprawnień osoby uprawnionej z tytułu tychże praw.
- 48 Ponadto owo wyłączenie z zakresu zastosowania rozporządzenia obejmuje również istnienie oraz katalog praw rzeczowych w systemie prawnym państw członkowskich (zasada numerus clausus). Motyw 15 rozporządzenia nr 650/2012 precyzuje bowiem w tym kontekście, że rozporządzenie nie powinno wpływać na zamknięty katalog (numerus clausus) praw rzeczowych znany w prawie krajowym niektórych państw członkowskich i że od państwa członkowskiego nie można wymagać, by uznało ono prawo rzeczowe odnoszące się do majątku znajdującego się w tym państwie członkowskim, jeżeli to prawo rzeczowe nie jest znane w jego prawie.
- 49 W rozpatrywanej sprawie zarówno zapis windykacyjny, przewidziany przez prawo polskie, jak i zapis damnacyjny, przewidziany przez prawo niemieckie, stanowią sposoby przeniesienia własności rzeczy, a mianowicie – jak podkreślił również rzecznik generalny w pkt 46 i 47 opinii – prawa rzeczowego, znanego w obydwu systemach prawnych, których dotyczy sprawa. Bezpośrednie przeniesienie prawa własności za pomocą zapisu windykacyjnego stanowi zatem jedynie sposób przeniesienia tego prawa rzeczowego z chwilą śmierci spadkodawcy, co rozporządzenie nr 650/2012 pragnie – zgodnie z jego motywem 15 – umożliwić, i to zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia.
- 50 Tymczasem tego rodzaju sposoby przenoszenia prawa nie są objęte zakresem art. 1 ust. 2 lit. k) rozporządzenia nr 650/2012.
- 51 W związku z tym należy stwierdzić, że art. 1 ust. 2 lit. k) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie odmowie uznania w państwie członkowskim, którego system prawny nie zna instytucji zapisu windykacyjnego, skutków rzeczowych takiego zapisu z chwilą otwarcia spadku zgodnie z wybranym przez spadkodawcę prawem właściwym dla dziedziczenia.

- 52 W drugiej kolejności, jeżeli chodzi o pytanie, czy art. 1 ust. 2 lit. l) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie odmowie uznania skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego, należy zauważyć, że zgodnie z przywołanym przepisem wszelkie wpisy do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów, oraz skutki wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru są wyłączone z zakresu stosowania rzeczowego rozporządzenia.
- 53 Motyw 18 rozporządzenia nr 650/2012 precyzuje w tej kwestii, że to „[p]rawo państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr, (w przypadku nieruchomości *lex rei sitae*), powinno określać warunki prawne i sposób dokonywania wpisu [prawa rzeczowego]”. Ponadto, zgodnie z brzmieniem motywu 19 tego samego rozporządzenia, gdy „w celu zapewnienia skutku *erga omnes* rejestrów lub w celu ochrony czynności prawnych, na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr, nabycie prawa do nieruchomości wymaga wpisania do rejestru, chwila nabycia tego prawa powinna być regulowana przez prawo tego państwa członkowskiego”.
- 54 Wynika z tego – jak co do istoty podkreślił rzecznik generalny w pkt 60 opinii – że skoro art. 1 ust. 2 lit. l) rozporządzenia nr 650/2012 dotyczy jedynie wpisu do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów oraz skutkami wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru, przesłanki nabycia takich praw nie należą do katalogu kwestii wyłączonych z zakresu zastosowania owego rozporządzenia zgodnie z przywołanym przepisem.
- 55 Wykładnia ta znajduje oparcie w zasadzie jednolitości prawa spadkowego, przewidzianej w art. 23 rozporządzenia nr 650/2012, a w szczególności w jego ust. 2 lit. e), który stanowi, że prawu spadkowemu podlega „przejście składników majątku, praw i obowiązków wchodzących w skład spadku na spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, na zapisobierców”.
- 56 Taka wykładnia jest również zgodna z celem realizowanym przez rozporządzenie nr 650/2012, przywołanym w jego motywie 7 i polegającym – zgodnie z tym przepisem – na ułatwieniu prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne. Zgodnie z tym samym motywem w europejskiej przestrzeni sprawiedliwości obywatele muszą być w stanie uregulować zawczasu swoje sprawy spadkowe.
- 57 W tym kontekście przyznanie, że art. 1 ust. 2 lit. l) rozporządzenia nr 650/2012 pozwala na wyłączenie z zakresu stosowania tego rozporządzenia nabycia własności rzeczy na podstawie zapisu windykacyjnego, skutkowałoby fragmentaryzacją dziedziczenia, co byłoby niezgodne z brzmieniem art. 23 tego rozporządzenia oraz z realizowanymi przez nie celami.
- 58 W związku z tym należy stwierdzić, iż art. 1 ust. 2 lit. l) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że stoi na przeszkodzie odmowie uznania w państwie członkowskim, którego system prawny nie zna instytucji zapisu windykacyjnego, skutków rzeczowych takiego zapisu z chwilą otwarcia spadku zgodnie z wybranym przez spadkodawcę prawem właściwym dla dziedziczenia.
- 59 [sprostowany postanowieniem z dnia 23 stycznia 2019 r.] Ponadto należy dodać, że rozporządzenie nr 650/2012 przewiduje ustanowienie poświadczenia, które ma umożliwić każdemu spadkobiercy, zapisobiercy lub innej uprawnionej osobie w nim wymienionej wykazanie w innym państwie członkowskim swojego statusu i swoich praw, w szczególności przyznanie danej rzeczy zapisobiercy wymienionemu w rzeczonym poświadczeniu.
- 60 Zgodnie z art. 69 ust. 1 tego rozporządzenia poświadczenie rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich, bez wymogu stosowania jakiegokolwiek szczególnej procedury. Artykuł 69 ust. 2 przewiduje, iż domniemywa się, że osoba wymieniona w poświadczeniu jako zapisobierca posiada

status, względnie prawa lub uprawnienia wymienione w poświadczeniu bez żadnych warunków ani ograniczeń odnoszących się do tych praw lub uprawnień innych niż określone w tymże poświadczeniu.

- 61 Po trzecie, jeżeli chodzi o wykładnię art. 31 rozporządzenia nr 650/2012, należy przypomnieć, że zgodnie z brzmieniem owego przepisu, „[w] przypadku gdy dana osoba powołuje się na prawo rzeczowe, przysługujące jej zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia, a to prawo rzeczowe nie jest znane prawu państwa członkowskiego, w którym na nie się powołano, prawo to podlega, o ile zachodzi taka potrzeba i w zakresie, w jakim jest to możliwe, dostosowaniu do najbardziej odpowiadającego mu prawa rzeczowego przewidzianego w prawie tego państwa, z uwzględnieniem celów i interesów, którym służy to konkretne prawo rzeczowe, oraz związanych z nim skutków”.
- 62 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że prawo rzeczowe, które A. Kubicka pragnie przenieść w drodze zapisu windykacyjnego, jest udziałem w prawie własności nieruchomości położonej w Niemczech. Bezsporne jest przy tym, że prawo własności, które ma zostać przeniesione na zapisobiercę zgodnie z prawem polskim, jest znane prawu niemieckiemu.
- 63 Artykuł 31 rozporządzenia nr 650/2012 nie dotyczy sposobów przenoszenia praw rzeczowych, do których to sposobów zaliczają się w szczególności zapisy windykacyjny i damnacyjny, lecz jedynie poszanowania treści owych praw określonej przez prawo właściwe dla dziedziczenia (*lex causae*) oraz ich uznawania w porządku prawnym państwa członkowskiego, w którym uprawniony się na nie powołuje (*les rei sitae*).
- 64 W związku z tym, ponieważ prawo przenoszone za pośrednictwem zapisu windykacyjnego jest prawem własności, znanym prawu niemieckiemu, nie ma podstawy dla dokonywania dostosowania w rozumieniu art. 31 rozporządzenia nr 650/2012.
- 65 Wynika z tego, iż art. 31 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie odmowie uznania w państwie członkowskim, którego system prawny nie zna instytucji zapisu windykacyjnego, skutków rzeczowych takiego zapisu z chwilą otwarcia spadku zgodnie z wybranym przez spadkodawcę prawem właściwym dla dziedziczenia.
- 66 [sprostowany postanowieniem z dnia 23 stycznia 2019 r.] W świetle powyższych rozważań na przedstawione pytanie należy odpowiedzieć, że art. 1 ust. 2 lit. k) i l) oraz art. 31 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie odmowie uznania przez organ państwa członkowskiego skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego znanego prawu właściwemu dla dziedziczenia wybranemu przez spadkodawcę zgodnie z art. 22 ust. 1 owego rozporządzenia, gdy odmowa ta następuje w oparciu o uzasadnienie, w myśl którego zapis ten dotyczy prawa własności nieruchomości położonej w tym państwie członkowskim, którego ustawodawstwo nie zna instytucji zapisu wywierającego bezpośredni skutek rzeczowy z chwilą otwarcia spadku.

W przedmiocie kosztów

- 67 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

[sprostowany postanowieniem z dnia 23 stycznia 2019 r.] Artykuł 1 ust. 2 lit. k) i l) oraz art. 31 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania

i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie odmowie uznania przez organ państwa członkowskiego skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego znanego prawu właściwemu dla dziedziczenia wybranemu przez spadkodawcę zgodnie z art. 22 ust. 1 owego rozporządzenia, gdy odmowa ta następuje w oparciu o uzasadnienie, w myśl którego zapis ten dotyczy prawa własności nieruchomości położonej w tym państwie członkowskim, którego ustawodawstwo nie zna instytucji zapisu wywierającego bezpośredni skutek rzeczowy z chwilą otwarcia spadku.

Ilešič

Rosas

Toader

Prechal

Jarašiūnas

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 12 października 2017 r.

Sekretarz
A. Calot Escobar

Prezes drugiej izby
M. Ilešič